

Caravaggiótól Canalettóig

Az itáliai barokk és rokokó festészet remekművei

Több mint száz mester közel másfélszáz képével mutatja be a Szépművészeti Múzeum a XVII. és XVIII. századi olasz festészet legfontosabb stílusirányzatait. A február 16-áig látogatható válogatás a vendéglátó intézmény harminc – *Bellotto, Canaletto, Carracci, Gentileschi, Giordano, Guercino, Strozzi, Tiepolo* és mások kezétől származó – saját tulajdonú műve mellett néhány hazai műgyűjtőtől, de legfőképp világhírű külföldi múzeumoktól kölcsönzött alkotásokat kínál megtekintésre. Londonból, Párizsból, Madridból, Firenzéből, Rómából, Berlinből, Drezdából és Bécsből érkeztek a képek. *Dobos Zsuzsanna* kurátor a valóság ábrázolásához fűződő viszony; az anyagi tisztaság és ördögi gonoszság végletei között vibráló fény-árnyék ellentétek; a pogány mitológia és a keresztény szellemiség párhuzamos együttélése; a barokk kor pompakedvelése és illúzióhajszolása szerint sorolta témakörökbe az anyagot. Ugyancsak egymás mellé kerültek a zsánerjelenetek, a virágos, gyümölcsös, zöldseges és hangszeres csendéletek és a kisebb-nagyobb olasz városállamokból származó „bennszülött” festőművészek látképei. Az ő tábrázolásai mellett az Európa északabbra fekvő térségeiből tanulmányútra érkezett vagy véglegesen letelepedett – főként németalföldi – művésztsáruk szemléletmódját is megismerhetjük. A témagazdag kiállításból – tekintettel a téli ünnepkörre – mi most elsősorban csak a Madonnát és a gyermek Jézust ábrázoló művekre összpontosítunk. Megtehetjük, hiszen még ebben a viszonylagosan szűkre szabott és kötött tárgykörben is egymástól rendkívül eltérő képi megközelítésekkel, különféle festői stílusokkal és eszközökkel találkozhatunk.

Giulio Cesare *Procaccini* A Szent Család (1618-1620 körül) olajjal festett falapján Mária egy patak partján épp járni tanítja gyermekét, aki jobbában a paradicsomi bűnbeesést jelképező almát tart. Szent József a háttérből figyel a kisfiú első lépéseit. Caravaggio és követői hatását mutatja Massimo *Stanzione* Mária a Gyermekkel című 1645 körüli vászna, ahol a gyer-

Caravaggio: Keresztelő Szent János (1602)

mek anyja ölében ülve arasznyi keresztet emel a magasba, mintegy előre vetítve tragikus sorsát, amellyel megváltja majd az emberiséget. *Correggio* 1520-ban készült különleges megvilágítású oltárképe ihlette Carlo *Maratta* Jézus születése című (1650-1660) bensőséges jelenetét, amelyen kandi puttók csodálják a szalmával bélelt jászolban fekvő pólyást, akit Mária éppen tisztába tesz. Nem véletlen, hogy ez a drezdai képtár egyik legtöbbet reprodukált darabja. Egy évszázaddal később egész angysereg térdeli körbe Giovanni Domenico *Tiepolo* Pihenő Szent Családját, amint az Egyiptomba menekülés közben vesszőkosárból és cserépkorsóból esznek-isznak, míg József a

málhát igazítja az ösvér hátán a pálmafa alatt. Miközben a velencei festő *Lorenzo* nevű testvérével apjának segített a würzburgi hercegerseki rezidencia freskóinak kivitelezésében, a münsterschwarzachi apát – *Christoph Balbus* – megbízásából készítette ezt az oltárképet 1753 novemberében. Az apátság felszámolása után, 1803 februárjában a művet a frank választófejedelmi gyűjteménybe szállították. Egy 1850-es dokumentum szerint vásárlással került innen a bajor fővárosba. A müncheni műtárgypiacon figyelt fel rá *Beer* József Konstantin festő, a Szépművészeti Múzeum restaurátora, aki 1932-ben a hangulatos úti jelenetet a Régi Képtárnak ajándékozta. Innen került most a kiállításra.

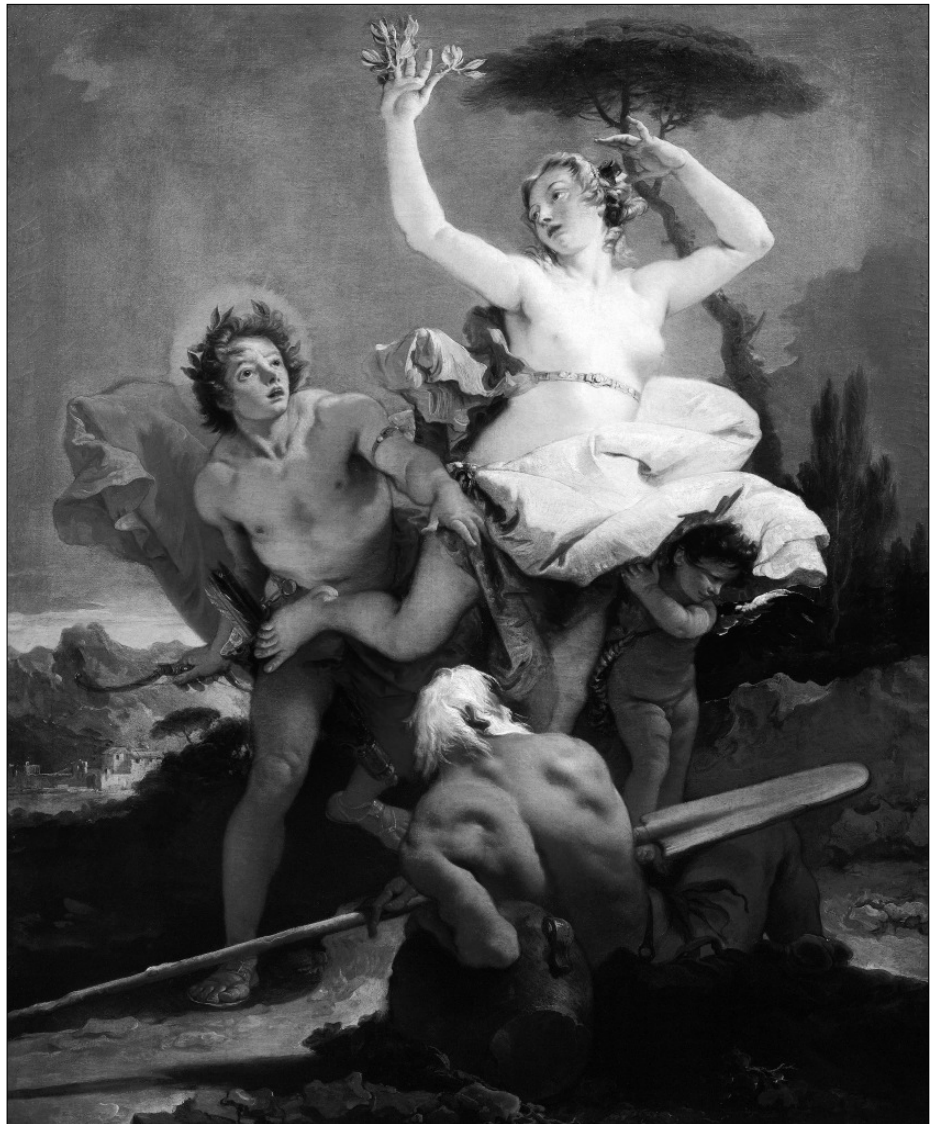
Az egyik „címszereplő” – teljes nevén Michelangelo Merisi da *Caravaggio* – egy első pillantásra „agyoncsepeltnek” tűnő motívumot is meghökentően egyedivé varázsolt. Keresztelő Szent Jánost ugyanis keresztel és báránnyal játszadozó kisgyerekként, a pusztában prédikáló vagy a folyóparton keresztelő szakállas férfiként szokás ábrázolni, teveszőr csuhában. Caravaggio 1602-ben azonban meztelen kamaszként festette meg kacskaringós szarvú kossal, mégpedig Michelangelo Buonarroti egyik, a Sixtus-kápolna mennyezetfreskójáról ismert ifjú-aktjának pózában. Ez a merész újítás manapság is szokatlan. Egy másik ritkaság *Orazio Gentileschi*

nevéhez fűződik, aki rövid ideig Caravaggio barátja volt, és mivel együtt dolgoztak, átvette nemcsak munkamódszerét, hanem szemléletét is. A zene védőszentjének tartott Szent Cecíliát – aki Severinus római császár korában, i. sz. 230 körül szenvedett mártírhalált – rendszerint hegedűvel vagy orgonával örökítik meg. Ezen az 1618-1621 közötti olajképen barokk ruhában ül a billentyűk előtt és egy kitárt szárnyú angyalka tartja neki a kottalapot. A kutatás mára azt is kiderítette, hogy Gentileschi ismeretlen okból csak az arcokat és testeket festette meg, a befejezés a tanítványára, Giovanni Lanfrancóra maradt... Így érhető tetten egyetlen képen három nemzedék jelképes „kézfogása”.

Eddig még sohasem tették közzemére egy budapesti magángyűjtemény 1750 tájára keltezett büszkeségét, Giuseppe Bazzani Királyok imádása című ovális csoportképét, amelyet 1973-ban védetté nyilvánítottak. Szerzője feltehetőleg sohasem mozdult ki az osztrák fennhatóság alatt perifériára szorult Mantovából. Festeni is csak érett korában kezdett, mert előbb ötvös apjának segített a műhelyében, majd avatott műtárgyszakértőként működött. A rokokó modorban készített zsánerjeleken a kised szundikálva pihen anyja karjai között, mögötte az őszülő-kopaszodó Szent József is elbóbiskolt, miközben késő barokk kavargással körülöttük sürgölőnek-forgolódnak a napkeleti bölcsek. Lényegre törőbb közelkép Pompeo Batoni letisztult Szent Családja, amelyen anyja szoroson magához öleli nyakába csimpaszkodó gyermekét, Szent József pedig az olvasásba belefáradtan, könyvére támaszkodva gyönyörködik bennük, fémkeretes szemüvegét a baljában tartva. A szakértők szerint Parmigianinóra emlékeztet a Madonna testtartása, Guido Renire a klasszikus komponálás. Habár a mű Rómából nem került el, az „örök városon” belül elég sokat költözött ide-oda: 1763-ban II. Girolamo Colonna bíboros palotája leltárában szerepelt, 1780-ban Antonio Canova szobrászművész Pamfilij bíboros lakosztályában látta, egy évszázaddal ezelőtt Giulio Cantalamessa beszámolója szerint Ignazio Lavaggi kastélyában bukkant fel, akinek Giulia nevű leánya örökölte és magával vitte Centurione Scotto márkival kötött

házasságába. Férje halála után 1937-ben a Musei Capitolininek adományozta. Mindez azt bizonyítja, hogy nemcsak a festőknek, hanem a képeknek is megvan a maguk sorsa...

Végül a manapság világszerte divatos farmer viselettel hozható kapcsolatba a XVII. század végén, valószínűleg Lombardiában működött festő egyik munkája, akinek életéről semmit sem tudunk, ezért a titokzatos alkotót *A két farmervásznak mestereként* emlegetik. Ez a textília akkoriban főleg Genovában készült, ezért hívták az angol nyelvű országokban már akkortájt is „jeans”-nek, ami a nyelvészek szerint a város nevének XVI. századtól kimutatható, eltorzult alakja. A felnőttektől levetett, rongyos ruhában didergő „Utcagyerek lepénnyel” Dickens Karácsonyi énekének súlyosan beteg, szegény fiúcskájára, Timre emlékeztet. A szóban forgó festő az íróhoz hasonlóan egész életében együttérzéssel ábrázolta a segítségre szoruló esetek (özvegyek, árvák, koldusok) életét és mintapéldáit, azt mutatva meg, hogy még így is képesek megőrizni emberi méltóságukat, erkölcsi tartásukat. Napjainkban is megszívlelendő adventi üzenet...

Giovanni Battista Tiepolo: Apollo és Daphne (1741)